לעילד:, ז) [גי׳ רי״ף ורא״ם
יוסי], ג) [נ״ל דמניא],
ד) [לקמן ו.], ק) ס״א ותרתי וכן גירסת הערוך עשרין ותרתי וכו' בערך עשר ע"ש שהאריך בפירוש הזה למחשב ובא וכני ל״א לימא -ולכון בק"ח, ז) ופרשת עקבן, ה) ודף נו, ט) ומ"ב חו, י) וייאל בו, ל) בתמיה משום דבקרבך קדוש דהיינו שאתה כו׳ גירסת רש״א, ני כש״ל ושתיםו. מ) גי׳ כש״ל

תורה אור השלם

1. ובני ציוו גילו ושמחו ביי המורה לצדקה ויורד לכם מוֹרֶה וֹמַלְקוֹשׁ ן: יואל ב כג בֶּשֶׁם מוֹוֶזוֹ וּמַלְקוֹשׁ 2. יֶתֶר הַגָּזָם אָכַל הַאַרְבֶּה וְיָתֶר הָאַרְבָּה אָכַל הַיָּלֶק ְוָיֶתֶר הַיֶּּלֶק אָכַל הָחְסִיל: יואל א ד

3. הזרעים בדמעה ברנה 5. נַהְּיְ עִּים בְּיִ בְּיִצְּוֹח בְּיִ בְּּוֹ יִקְצֹרוּ: תהלים קכו ה 4. וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה יַנֶּצֶלְ שְׁכּוְיָבֶּ אֶלְ הְּנָהְ לֵאמֹר קומִי וּלְבִי אָתְ וּבֵיתַרְ וְגוּרִי בָּאֲשֶׁר תְּגוּרִי כִּי קְרָא יְיָ לְרָעָב וְגִם בָּא אֶל הָאָרֶץ לְרָעָב וְגִם בָּא אֶל הָאָרֶץ יָּלְיֶבְּרְ יְּבֶּר בְּא בֶּל לְיִלְּיֶּךְ 5. וַיְּגְוֹר עַל יְמִין וְרְעֵב 1. וַיִּגְוֹר עַל שְׁמֹאוֹל וְלֹא 6. לא אעשה חרוו אפי לא אָשׁוּב לְשָׁחֵת אֶפְּרָיִם כִּי אֵל אָשׁוּב לְשָׁחֵת אֶפְּרָיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ בְּקֹרְבְּךְּ ָּבְעִיר: בָּעִיר:

7. יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה בְּעִיר יי יי די - - י שֶׁחֻבְּרָה לְּה יַחְדְּו: תהלים קכב ג

8. וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִבְסְלוּ :מוסר הַבְּלִים עֵץ הוא

ירמיהו י ח 9. הֶבֶל הַמָּה מַצְשֵׂה תַּעְהָעִים בְּעֵת פְּקְדְּתָם אבור. 10. כִּי שְׁתַּיִם רֶעוֹת עְשָׂה עַמִּי אֹתִי עָוְבוּ מְקוֹר מִים חַיִּים לַחְצב לְהֶם בּארוֹת בארת נִשְבָּרִים אֲשֶׁר לא יַכְלוּ הַמַּיִם: ירמיהו ביג

הגהות הב"ח

(ה) גם' יורה בניסן היא יורה במרחשוו הוא: (3) רש"י ד"ה מונה כו' אלה כ' וכלים ביום שביעי יום כו' כל"ל וחיבת טוב נמחה: (ג) בא"ד דהיינו ביו"ט יצאו וזרעו מה שבידם שני כל"ל והד"א ותיבת וזרעו נמחק: (ה) תום' ד"ה רבא כו' ביום רחשון של שני ימים

רבינו גרשום

כיוז שהתחיל. לשאול במוסף אלא שואל במנחה (בשחרית ובערבית ובערבית) ובעובית) (בעובית ובשחרית] ומוסף וכו'. ואף רב הדר ביה. ואמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק.

ראשון של אחרון, ויתחיל לשאול ושוב אינו פוסק, כדרך שמונה מר״ה ועד יוה״כ. יורה ומלקוש בראשון. האי ראשון היינו ניסן. בימי יואל נתקיים מקרא חזות. יורה בראשון, ולעולם יורה במרחשון הוא. שני ושלישי ורביעי. בניסן, נמצא חבואה שרגילה להתגדל בו׳ חדשים גדילה בי״א יום, מרביעי דניסן עד יום י״ו בו שמקריבין בו העומר. כשהשור הולך לזרוע בוכה, שרעב. מהו אלומותיו. דמשמע תרי, דקנה זרת ושיבולת שתי זרתות. אמר הקב״ה לא אכנס בירושלים של מעלה. דהכי משמע, עד שבקרבר קדוש שיבנה ירושלים למטה. לא אכנס לירושלים של מעלה. יחדיו. משמע תרי ירושלים. ומנלו דהאי אחת משמע עשרים ושש עבירות כתיבי באותה פרשה התשפט התשפט.

ביה. ממאי דאמר פוסק: מונה כ"א יום. מראש השנה עד שמיני ספק שביעי של חג כדרך שמונה מר"ה עד יוה"כ י' ימים שמתחיל למנות מיום ראשון של ר"ה ומזכיר מכאן ואילך וזהו שמזכיר בשמיני ספק שביעי שהוא כ"ב שוב אינו

פוסק. והאי דמתחילין אנו למנות

מיום א' דהא דאנו עושין ב' ימים

לאו משום ספק דשמא עיברו לאלול

דהא אנן בקיאינן בקביעא דירחא

אלא משום דמנהג אבותינו בידינו.

ל"א מונה כ"א יום כדרך שמונה

כו' כלומר אם עיברו אלול לא

יחשוב מיום ראשון של ר"ה כ"א יום

שאם כן לא ימלאו בידו אלא כ׳

וכלים (ב) ביום טוב שביעי יום נטילת

ערבה אלא מיום שמתחילין למנות

עשרה ימים לעשות בעשירי יוה"כ

יתחיל למנות באלו שבכך לא יטעה

שיום הכפורים יום אחד לבד וידע

מהיכן התחילו למנות לו וביום שכלין

כ"ל (ג) להיינו ביום טוב אחרון מתחיל להזכיר וכיון שהתחיל שוב

אינו פוסק: א"ל רב נחמן לרב ילחק

יורה בניסן הוא. דכתיב ויורד לכם

גשם מורה ומלקוש בראשון בתמיה:

והא במרחשון הוא. כדתניא לקמן

ובספרים הוא: יורה ומלקוש מפרש

לקמן ח: אמר ליה. ודאי במרחשון

הוא ומקרא זה בימי יואל בן פתואל

נתקיים שיורה ומלקוש היה בראשון

ע"י נס שהיה רעב שבע שנים דכתיבש

כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ

שבע שנים וכתיב יתר הגזם אכל

הארבה וגו': הכי גרסינן יצא אדר

ולא ירדו גשמים. ולא זרעו. רוב

אדר לא גרסינן: רביעה ראשונה.

התחלת גשמים. ולקמן (דף ו:) מפרש

רביעה שמרביע את הארץ: או

יזרענו וימות. ברעב קודם שתגדל

התבואה החדשה שלא יהיה לו מה

יאכל: נעשה להם נם כו'. והיינו

דכתיב ושלמתי לכם את השנים אשר

אכל הארבה וגו'י: נסגלה להם מבואה שבחורי נמלים ומה שבכתלים.

שאלרו העכברים: **ילאו וורעו.** (ד) וארעו מה שבידם: שני.

בניסן ושלישי ורביעי ומה שמלאו

אכלו ולאחר שזרעו ירדו להם גשמים

בה' בניסן והקריבו עומר בט"ז

בניסן מאותה תבואה חדשה: הגדילה

בששה הדשים. מתשרי ועד ניסן:

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק וכן אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק ואף רב הדר ביה דאמר רב חננאל אמר רב מונה עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה ימים מר"ה עד יוה"כ א ומתחיל וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק ב והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: כותני' ⁶ עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' י' מאיר אומר עד שיצא ניסן שנאמר י ויורד לכם גשם יורה ומלקוש בראשון: גבו' א"ל רב נחמן לר' יצחק יורה בניםן 6 יורה במרחשון הוא מ (דתנן) יי יורה במרחשון ומלקוש בניםן א"ל הכי אמר רבי יוחנו בימי

רכא אמר כיון שהתחיל. בשמיני ספק שביעי שוב אינו פוסק: הדר רבא אמר ביון שהתחיל שוב אינו פוסק. כלומר כיון שהתחיל ביום ראשון של (כ) אחרונים שוב אינו פוסק וכן הפסק: יורה במרחשון הוא. פי׳ אקרא דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש ברחשון פריך דמתני׳ אפשר לתרץ דאמלקוש קסמיך אבל ביוכה מודה דבמרחשוו:

ובחזירתן אוכל חזיו מן התלם ובו׳. וקשיה הה דקאמר לעיל נמצא הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום הוה ליה למימר גדילה בתליסר ^{מ)} ובי"ד יומי שהרי מיד מתחלת ליגדל ושמא י"ל דלכל המאוחרת שנזרעה בשלישית האמר נמצא גדילה בי"א יום וצ"ע: לא אבוא בעיר. פירוש בעיר ר"ל בעיר ממש וי"מ פשטיה

ומלאו פני תבל ערים (ישעיה יד): ומי

דקרא בעיר בשנאה כלומר לא אבוא בשנאה ועיר הוי ל׳ שנאה כמו

יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה דכתיב ביה 2 יתר הגזם אכל הארבה וגו' אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניםן אמר להם נביא לישראל צאו וזרעו אמרו לו מי שיש לו קב חמים או קבים שעורין יאכלנו ויחיה או יזרענו וימות אמר להם אעפ"כ צאו וזרעו נעשה להם גם ונתגלה להם מה שבכתליו ומה שבחורי נמלים יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן הקריבו עומר בששה עשר בניםן נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של אחד עשר יום ועל אותו הדור הוא אומר יהזורעים בדמעה ברנה יקצרו הלך ילך ובכה נושא משך הזרע וגו' מאי הלוך ילך ובכה נושא משך וגו' א"ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל חזיז מן התלם וזהו בא יבא ברנה מאי נושא אלומותיו א"ר חסדא ואמרי לה במתניתא תנא קנה זרת שיבולת זרתים א"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב 4 כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים בהגר שבע שנים מאי אכול א"ל הכי אמר רבי יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שניה אכלו מה שבשרות שלישית בשר בהמה מהורה רביעית בשר בהמה ממאה חמישית בשר שקצים ורמשים ששית בשר בניהם ובנותיהם שביעית בשר זרועותיהם לקיים מה שנאמר 3 איש בשר זרועו יאכלו וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב 6 בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר משום דבקרבך קדוש לא אבוא בעיר א"ל הכי א"ר יוחגן אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של ממה ומי איכא ירושלים למעלה אין דכתיב ז ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב * ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא א"ל הכי א"ר יוחנן אחת היא שמבערת רשעים בגיהנם מאי היא ע"ז כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא וכתיב התם ° הבל המה מעשה תעתועים וא"ל רב נחמן לר' יצחק מ"ְד ייבקי שתים רעות עשה עמי תרתין הוא דהוו עשרין יי וארבע שביקא להו א"ל הכי א"ר יוחנן אחת שהיא

בי"ה יום. מחמשה בניסן עד ט"ו בו: הזורעים בדמעה ברנה יקצורו. שלא היה להן מה לאכול: מאי הלך ילך ובכה. אם לבני אדם כבר נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקצורו אלא על השור הכתוב אומר: בהליכתו. לחרוש החלם: ובחזיכתו אוכל חזיו. שחת מן החלם שזרעו בהליכתן שכשהוא זורע מיד מתחלת ליגדל: מאי בא יבוא ברנה נושא אלומוחיו. אם מפני התבואה שיש להם לאכול הרי כבר אמור ברנה יקלורו: שבולת זרחים. זהו נס גדול מה שאין כן דרך כל תבואה שהקנה פי שלשה וארבעה בשבולת: כי קרא ה' לרעב. בימי יהורם בן אחאב נאמר: מה שבשדות. ספיחים ומה שנשתייר בשדות: אכלו בשר בניהם. מקלחם: משום דבקרבך קדוש. י) שאתה מטיב מעשיך לא יבא הקב"ה בעיר: לא אבא בירושלים כו'. והכי קאמר עד שיהא בקרבך קדוש למטה דהיינו ירושלים לא אבוא בעיר שלמעלה: ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו. ירושלים שלמעה תהא בנויה כעיר שחוברה לה שהיא כיולא בה חבירתה ודוגמתה. מכלל דאיכא ירושלים אחריתי והיכן אם לא למעלה: **ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא**. אי לאו גזרה שוה היה משמע אטומים כעץ לקבל מוסר ולשוא היו לוקין: באחת. עבירה שהן עושין יתבערו הכסילים רשעים: עשרים יוחרבעה שביקה להו. בתמיה. בפרשת התשפוט (יחוקהל כב) כ"ד עבירות שעברו. ל"ח שעברו על כ"ד ספרים:

דמתמה, (שמפרש וכי יש ששקולה . כלומר, וכי הניחו בכ״ב ספרים [הנותרים] עבירה הכתובה בהם שלא עשו אותה. (ואנו קבלנו מרבותינו, כי אילו הן כ״ו [חטאות] הסתנוןמות בכאן הם המפנוןרשים בתלמוד ארץ ישראל פרק אילו שאין להם חלק) ז') יש מן החכמים המפנןרןשים שהיו אומרים כ״ד רעות אילו הן הנזכרות בהאי קרא, אותי עזבו מקור מים חיים, לחצוב להם, עזבך את ה׳ אלהיך, רעתך, ומשובותיך, ולא פחדתי אליך, לא אעבור, צועה, זונה, נהפכת, נכתם עונך, לא נטמאתי, דרכך בגיא, אהבתי זרים, ואחריהם אלך, הובישו הם, ןהמהן מלכיהם, שריהם כהניהם, ונביאיהם, אומרים לעץ אבי אתה, לאבן את ילדתנו, כי פנו אלי עורף, אין, וויד טרובה, נוהותן מלכרום, מיד חום הובתוק ובאיחום, והיה כל כך אילה בא החות, ראבים או לדובה. כל מל המקון מספר עריך היו אלהין, ל"ד רעות. [ואנו קבלנו מרבותנו כי אילו הן כ"ד [ומטאות] הסתון)מות בכאן הם המפקון שים בתלמוד ארץ ישראל בפרק אלו שאין להם חלקן, אמר ר' יוחנן לא גלו ישראל עד שנעשו כ"ד כתות של מינים, שנאמר בן אדם שולח אני אותר וגר׳. אל הגוי המורד לא נאמר אלא הגוים המורדים. ומצאנו במדרש חזית. א״ר יוחנז כ״ד חטאות הוכיח

יחזקאל הנביא את ישראל בפרשת התשפוט את עיר הדמים, אלו הן, עיר שופכת דם, ועשתה גלולים, טמאת השם, רבת המהומה, איש לודרעו היו בך לשני שפוך דם, לא ב ראש הקלו בך, לגר עשו בעושק בתוכך, יתום ואלמנה הונו בך, קדשי ביות, ואת שהשה שבתותי חללת, אנשי רכיל היו בך, ואל ההרים (היו) (אכלו) בך, זמה עשו בתוכך, ערות אב גלה בך, טמאת הנדה (ענה) (ענה) (ענו) בך, ואיש את אשת רעהו עשה תועבה, ואיש את כלתו טמא בזמה, ואיש את אחותו בת אביו ענה בך, שוחד לקחו בך, נשך ותרבית לקחת, ותבצעון רעיך בעשק, ואותי שכחת נאם ה׳. ותבצעון רעיך בעשק, ואותי שכחת נאם ה׳. ועל כולם לא חתם אלא על הגזל, והנה הכיתי כפי אל בצעך אשר עשית ועל דמך אשר היו בתוכך. היעמוד לבך אם תחזקנה ידיך לימים אשר אני והבדר קווה והבכנן וכן בכשק, אות שפוח נאם דר חובכנן דכן בכשק, ואחר עשה אותך אני ה' דברתי ועשיתי. והפיצותי אותך בגזים וזויתיך בארצות והתימותי טומו. במה, ומילת בך לעני (ה)גוים וידעת כי אני ה'. א' לזה הכי אמר ד' יותנן. עבירה אחת שיי אותי עזבו, והלכו אל הגלולים, כי עברו עיי כתיים גוי, עד ועמי המיר כבודו בלא יועיל.

א) נראה דרייל דאסיקות לעיל דאין הלכה כריי דהך ממניי רק כאידך דרייי דשיץ היורד וכוי. ב) נראה דצייל ריית אומר עד שיצא וכרי. ג) אולי צייל ציימי יואל בן פסואל ירד מורה בניסן, ד) כאן צייל מייש למטה לא גלו ישראל וכרי. ה) אב פארוך.

מימן קיד סעיף א:

מוסף רש"י

עד מתי שואלין את הגשמים. נסוף ימות הגשמיס, עד שיעבור הגשמים, עד שיעבור הפסח. דאמרינן כל חולו של מועד ותו טל ומטר ולעיל ד:).

רבינו חננאל ושקלי׳, ואסקוה [מונה] כ״א יום מראש השנה ועד יום טוב להזכיר ביום טוב האחרון), כדרד שמונה עשרה ימים הכיפורים והעשירי הוא יום הכפורים, ומתחיל להזכיר, וכיון שמתחיל שוב אינו פוסק, וכן הלכה. **מתני' עד** מתי שואליז את הגשמים כו'. ל) הא אסיק׳ לשמעתא כי שליח ציבור היורד לפני התיבה ביום טוב הראשוז של פסח מזכיר מוריד הגשם פסוד מוכיו מודיו הגשם ופוסק מלהזכיר, והיורד במוסף אינו מזכיר. ל) כיון שא״ר מאיר עד שיצא ניסן שנא׳ ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון, ואקשינן ומלקוש בניסן. ושנינן בימי יואל בז פתואל ג) (ש"מ) אדר ולא ירדו גשמים, יר[ד]ה רביעה ראשונוה) באחד וזרעו, נעשה להן נס ונתגלה להם החטים שאוגריז הנמליז . בחורין ובכתלים ולקחו אותן וזרעו. ירדה להן רביעה שנייה בחמשה בניסן, וצמחו זרעים . נמצאת תבואה [ה]גדילה בו חדשים וגדילהז בי״א יום. על בדמעה ברינה יקצורו, השור שהיה בהליכתו הולך כמו בוכה. בחזירתו היה אוכל

חזיז. בא יבא ברינה ונושאן

אלומותיו, קנה זרת שבולת שתים. א' ליה רב נחמן לר'

יצחק הא דכתים כי קרא ה׳ לרעב וגו׳ אותן שבע שנים מאי אכול. א׳ ליה הכי א״ר

יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שנייה אכלו מה

שבשות כו". ותוב בעא מיניה, בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר. א' ליה, הקב"ה

אבות בעידו. איי ייין ייין ביי הבטיח לישראל שאינו בא בירושלם של מעלה עד

שיבנה להם ירושלם של מטה

בקרבם. ותוב בעא מיניה מאי

דכת׳ ובאחת יבערו ויכסלו

שמבערת הרשעים לגיהנם, ומאי ניהי עבודה זרה. ותוב

תרתי בלחוד הוא דעבוד כ״ב

ספרים. כלומר במקרא. (שלו)

כ"ד, שתים רעות וכ"ב